

PAPER DETAILS

TITLE: İptidai Cemiyette Cürüm ve Adetler

AUTHORS: Bronislaw MALINOWSKI

PAGES: 218-249

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4358>

İPTİDAÎ CEMİYETTE CÜRÜM ve ÂDETLER

Yazan:
B. Malinowski

G İ R İ Ő

Ceviren: **Ercüment ATABAY**

Antrpoloji, bugün de çoğu kimselere ve birçok mütehassıslara sadece bir eski alâka mevzuu teşkil ediyor. Vahşiler hâlâ, saçma ve acaip batıl itikatları, asî an'aneleri olan bir takım kavimler sayılıyorlar. Cinsî mubahlık, evlât katli (ifanticide), kafa-avcılığı (1), çocuğun doğumunda babayı yatağa yatırmak (couvade), yamyamlık, v.s. birçok kimselere antropolojinin cazip görünmesine sebep olmuş, başkalarında ciddî bir ilim tettebbuû yerine sadece bir tecessüs mevzuu yapmıştır. Bununla beraber, antropolojinin gerçekten ilmî mahiyette cepheleri vardır. Bunlar bizi tercübî vakialardan çıkarılan tahminî sahalara götürmez, insan mahiyeti hakkındaki bilgimizi arttırır, ve doğrudan doğruya amelî kullanışlara elverişlidir. Meselâ, iptidaî iktisad gibi bir mevzuu kastediyorum. Bu insan iktisadî durumunu anlamak için mühim ve tropik memleketlerde istihsal menbaları temin etmek isteyen, yerli işçiler kullanmak ve yerlilerle ticaret yapmak isteyenler için de faydalıdır (2). Yahut gene, vahşilerin zihnî tekâmülünü mü-talea eden bu mukayeseli tetkik, bu araştırma yolu psikolojiye feyizli kaynaklar vermişti, ve belki de yerliyi okutan yahut ahlâkını ıslah eden kimseler için de faydalı olabilir. Nihayet, başka bir önemli nokta da vahşî kabilede düzen ve insicamı temin eden muhtelif kuvvetlerden ibaret iptidaî kanunun tetkikidir.

Vahşî denilen kimseler hakkında daha toplu araştırmalar bu "dinsizlerin, hayvan nûmunelerinin" hudutsuz ihtirasın dizginsiz esiri olmaktan ziyade insan tabiatının biolojik zihnî ve sosyal ihtiyaçlarından gelen kat'î bir kanunun ve kat'î an'enenin eseri olduğunu göstermiştir. Kanun ve düzen iptidaî ırkların bütün ka-

(1) Vurulan insan kafalarından koleksiyon yapmak.

(2) Müstemlekecilere hitap ediyor.

bile ve teamüllerine hâkimdir. Bunlar günlük hayatlarının bütün gürültülü v'akalarını idare ettiği gibi aynı zamanda garip ve müheyyiç veya önemli ve saygı değer, umumî hayata ait bütün fiilleri de idare eder. Bununla beraber Antropolojinin bütün tetkik dalları içinde, son zamanlarda en kifayetsiz alâkayı iptidaî hukuk görmüştür.

Antrpoloji bugün olduğu gibi hiç bir zaman vahşî kanun ve idare metodlarına bu kadar alâkasız kalmamıştı, Yarım asır önce iptidailerin kanununa karşı müsbet araştırma salgını vardı; bilhassa bu Avrupada, ve asıl Almanyada idi. Bachofen, Post, Bernhöft, Kohler ve "Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft" etrafında toplanan yazıcıların adını zikretmek onlar tarafından yapılan çalışma sahasını, hacmini ve keyfiyetini sosyologa hatırlatmağa kâfi gelir. Bu çalışma, bununla beraber, çok zorluklara uğramıştı. Yazıcılar evvelki amatör etnografların topladıkları verilere dayanmaya mecburdular; tecrübeli mütehassısların, modern yerinde tetkik usulü daha o zamanlar mevcut değildi. İptidaî kanun gibi mücerret ve karışık bir mevzuda amatör müşahedeleri umumiyetle faydasızdır.

Vahşî kanununu tetkik eden ilk Alman talebeleri gene "iptidaî fücür" ve "zümre izdivacı" faraziyesinden hareket ediyorlardı; muasırları olan İngiliz antropologu, Sir Henry Maine de, patriarchal sisteme dair bir tebliğinde aynı müşküllere uğrayordu. Bu, antropolojik hukuk hakkında Avrupada yapılan gayretler doğrudan doğruya Morganın nazaryelerinin doğruluğunu isbat içindi bu da hakikatte lüzumsuzdu. "Zümre izdivacı" usturesinin bütün münakaşalarının ve tasvirlerinin üzerine gölgesi çöküyor ve bununla ilgili olan "zümre mesuliyeti", "zümre adaleti", "zümre mülkiyeti" ve "komünizm" gibi mefhumlar, kısaca, vahşiler arasında ferdî hakların ve imkânların eksikliği doğm'u onların hukukî sistemlerini bozuyordu.

Bütün bu fikirlerin arkasında, iptidaî cemiyetlerde ferdin tamamile zümre - sürü, klan veya kabile - hâkimiyetinin altında olduğu faraziyesi vardı, o kendi komününün emirlerine, an'analarına, efkârı umumiyesine, hükümlerine, esir gibi, pasif bir surette itaat eder. Vahşinin zihniyeti ve içtimailiği hakkındaki bazı modern münakaşalara hâkim havayı veren bu faraziye el'an Durkheim Fransız mektebinde, ekseri Amerikan ve Alman eserlerinde ve bazı İngiliz yazılarında yaşamaktadır.

Böylece kifayetsiz malzeme ve temelsiz faraziyeler ile müşkülâta uğrayınca, bu ilk antropolojik hukuk mektebi sun'î ve kısır bir durumun çıkmazına düşmüşlerdi. Netice olarak hakikî hayatiyeti olamadı, ve bu mevzu üzerindeki bütün alâka bu kısa gürütlülü ömüründen sonra ağır bir surette dağıldı. Bu mevzua ait bir iki mühim kitap çıktı. -Steinmetz "in cezanın menşesine ait tetkikleri" Durkheim'in "İlk ceza ve medenî kanun tahlili" - fakat umumiyetle bu ilk hız o kadar az ilham veriyordu ki, ekseri modern antropologlar nazariyede ve yerinde tetkik usulünde bunun mevcudiyetini tamamen gözönüne alıyorlar. Standard (sıradan) bir nizamname olan "Notes and Queries on Anthropology" de "kanun" ne indekste ne de fihristte mevcut değildir, ve ona "Government- Politics" başlığı altında tahsis edilen birkaç satır, fevkalâde güzel olmakla beraber, hiç bir surette mevzuun önemile uygun değildir. Dr. Rivers'in "Social Organization" üzerine yazdığı kitabında iptidaî kanun meselesi sadece tesadüfen münakaşa edilmiştir, ve, göreceğimiz gibi, yazarının buna dair kısa işaretile o iptidaî sosyolojiye idhal edileceği yerde ondan ayrılmıştır.

Modern antropolojideki bu bozukluk iptidaî kanunları görmezlikten değil, fakat aksine olarak onlara haddinden fazla baskı koymaktan ileri gelir. Bir paradoks gibi görünmekle beraber yine bir hakikattir ki, bu günün antropolojisinin iptidaî kanunu itham etmesi onun yetkinliği (1) hakkında mübalegalı, ve hemen şunu da katayım ki, yanlış bir fikri olmasından ileri geliyor.

I.

ÂDETLERE OTOMATİK BOYUN EĞME VE GERÇEK PROBLEM

Davranış kaideleri ne kadar sert, sıkıcı ve tatsız olsa bile onlara neden boyun eğildiğini özel hayatı, iktisadî kooperasyonu, umumî hâdiselerin düzgün gitmesine neyin sebep olduğunu; kısaca vahşilikte kanun ve düzenin neden ibaret olduğuna cevap vermek kolay değildir, ve bunun hakkında antropolojinin söyleyebildikleri insanı tatmin etmekten çok uzaktır.

(1) Malinowski de bütün gayretine rağmen bu eski sabit "insan tabiatı" fikrinden kendisini kurtamamaktadır. (H. Z.)

“Vahşi” nin gerçekten vahşi olduğu ,ve onun zaten az olan kanununu muntazaman ve gevşekçe takip ettiği müdedtçe bu mesele mevcut değildi. Sual bu güne ait olunca, iptidaî hayatında kanunsuzluktan ziyade kaidelerin dumura uğraması barizleşince, ilmî düşünce aksi istikamete döndü- vahşi yalnız kanunlara riayet eden bir model vatandaş olarak gösterilmemiş, fakat kabilesinin bütün kaide ve bağlarına boyun eğilmesiyle ânî ilcaların tabîî yolunu takip etmesi bir mütearife olmuştur; yâni o bu suretle en az mukavemet görebileceği hattan kaymaktadır.

Vahşinin - bugünkü salâhiyetli antropologların kararı bu merkezdedir - örf ve âdetlere derin bir saygısı, ve onların emirlerine otomatik bir boyun eğmesi vardır. Onlara “esirce”, “düşünmeden”, “ânî”, “zihnî” ataleti’nin efkâr ıumumiye yahut tabiat fevki cezadan korkmasile karışık bir surette boyun eğer yahut gene bu “itaati” bir “hâkim zümre insiyakı” ile değilse bile “hâkim bir zümre hissi” ile olur. Böylece son zamanlarda çıkan bir kitapta şunu buluyoruz: “Vahşi, Rousseau’nun muhayyelesindeki hür ve zincirsiz mahlûkattan çok uzaktır. Tamamen aksine ,o muhitinin âdetleriyle her tarafından bağlanmış, sade sosyal münasebetlerde değil, fakat dininde, ilâcında, zanaatında ,san’atında ezeli an’anelerin zincirleriyle bağlıdır- Kısaca, hayatının her veçhesinde.” (E. Sidney Hartland, Primitive Law ,sahife 138). Bütün bunları kabul edebiliriz, sadece “an’ane zincirlerinn” san’atta ve sosyal münasebetlerde, sanayide ve dinde aynı yahut hattâ benzer olduğu şüpheli görünüyor. Fakat bize, “bu zincirleri vahşi tabîî olarak kabul eder; hiçbir zaman kırmak için çare aramaz” derlerse, hemen buna itiraz etmeliyiz. Herhangi bir tazyiki tabîî olarak kabul etmek insan tabiatının aksi değil midir, ve insan, ister medenî ister vahşi olsun, mecbur olmadan sıkıntılı, ağır, zorbaca kaidelere, ve tabulara uyar mı? Ve eğer uyarsa onu mecbur edene karşı duramadığı bu kuvvet veya saikler nelerdir?

Bununla beraber, bu otomatik kabul, kabilenin her uzvunun, kanunlara bu insiyakî boyun eğmesi ,iptidaî nizam ve kanunlara bağlılık, tetkiklerin temelini teşkil eden esas mütearifedir. Böylece bu mevzuun üzerinde en ileri salâhiyet sahiplerinden Dr. Rivers bundan önce de zikrettiğimiz kitabında “sosyal hayatı ahenkleştiren gayri şuurî yahut hadsî metot” dan bahsediyor ki bu da ona göre “iptidaî komünizm ile sıkıdan sıkıya ilgilidir” ve devam ederek diyor ki: “Melanezyalılar gibi insanlarda öyle bir zümre hissi

vardır ki, herhangi kat'î sosyal mekanizmanın otorite istimal etmesini lüzumsuz bırakır ve cinsî münasebetlerde komünistik sistemin *sakin vasfını* temin eder." (Social Organization sahife: 169).

Nitekim burada gene temin ediliyor ki, "gayri şuurî" yahut "hadsî metotlar", "insiyakî boyun eğme" yi, müphem bir "zümre hissi" kanununu, düzeni, komünizmi, cinsî fücuru, aynı şekilde izah ediyor! Fakat pek yakından tanıdığım Melaneyza cemiyetleri için bu doğru değildir.

Zihnî ve sosyal tekâmül bakımından vahşilerin organizasyonlarını anlamamız için belki de yaşayan herhangi bir antropologdan daha fazla malzeme veren bir üçüncü yazarı, bir sosyolog, buna benzer bir fikri ifade etti. Profesör Hobhouse, çok aşağı bir kültür seviyesi olan kabilelerden bahsederken teyid eder ki "böyle cemiyetlerin elbette uzuvları tarafından muteberliği hissedilen âdetleri vardır fakat eğer biz kanun mefhumundan şahsî bağları, akrabalığı ve dostluğu olmayan müstakil bir otoritenin infaz ettiği bir organizasyonu ile kaideler mecmuunu kastederseniz böyle bir müessese onların sosyal organizasyonu ile telif edilemez" (Morals'in Evolution 1915, sahife 73). Burada "muteberliği hissedilen" tabirinin ne olduğunu ve gerçek problemi çözecek yerde onu kapayıp ve saklayıp saklamadığını sorabiliriz. Hiç olmazsa bazı kaideler için belki de herhangi merkezî hâkimiyet tarafından infaz edilmeyen fakat hakikî saikler, menfaatler ve karmakarışık hisler tarafından müdafaa edilen bir muteber mekanizma yok mudur? Sert haramlar, ağır vazifeler çok zor ve yorucu mesuliyetler sadece bir hissiyat ile muteber kılınabilir mi? Biz bu paha biçilmez zihnî durum hakkında daha çok şeyler öğrenmek istiyoruz, fakat muharrir bundan sadece bahsederek geçiyor. Gene, kanunu "şahsî bağları olmayan müstakil bir otoritenin infaz ettiği bir kaideler mecmuası" diye en dar tarifi bana çok muhtasar olduğunu ve tatbik edilebilir unsurlara lüzumu derecede önem verilmediğini gösteriyor. Vahşi cemiyetlerin ahlâk kanunları arasında bazı kaideler vardır ki, bunlar bir ferdin veya zümrenin diğer bir ferde veya zümreye olan mecburî mükellefiyeti farzedilebilir. Bu biçim mükellefliklerin ifası itibarını kaybeder. Yetkinliği derecesinde mükâfatlandırılır, fakat vazifesini ihmal eden şahıs itibarını kaybeder. Eğer otorite, hükûmet ve ceza meselelerini tetkik edecek yerde biz, kanuna böyle şümüllü bir vazifeden alıp onu

mecburî kılan kuvvetlerin mahiyetini araştırırsak çok daha mu-
onlarda “tav’lik” (spontaneité) yoktur.

Antropoloji sahasındaki otoritelerden biri olan Dr. Lowie’nin buna çok benziyen bir fikri ifade ettiğini görüyoruz: “Umumî ola-
rak, mutata teamülün yazısız kanunlarına bizim yazılı kaideleri-
mizden çok daha istekle daha doğrusu onlara kendiliğinden itaat
ediyorlar.” (1) Bir Avustralyalı vahşisinin kanuna “istekle” itaat
etmesini bir New Yorklu ile yahut bir Melanezyalıyı bir non-con-
formist Glasgow’lu ile karşılaştırmak tehlikeli bir muhakemedir
ve neticeleri gerçekten bütün manasını kaybedecek kadar umumî
olarak alınmalıdır. Hakikat şudur ki, eğer kanunlara itaat istekle
ve kendiliğinden olmazsa hiçbir cemiyet müessir şekilde işleyemez.
Cebir tehdidi ve ceza korkusu, ister “vahşi” ister “medenî” olsun,
vasatî insana dokunmaz, fakat diğer taraftan bunlar her iki cemiyet-
teki bir takım karıştırıcı ve cinaî unsurlar için çok lüzumiüdür.
Gene, her beşerî kültürde birçok kanunlar, tabirler ve mükelleflik-
ler vardır ki, her vatandaşdan ağır, büyük fedai nefisler ister ve
ahlâkî, yahut doğrudan doğruya sebeplerden dolayı itaat edilirler,
onlarda “tav’lik” (spontaneité) yoktur.

Bu mütaleaları çoğaltarak âdetlerde otomatik boyun eğme
doğmonun bütün iptidâî kanun araştırmalarında hâkim olduğunu
göstermek kolaydır. Bununla beraber hakkı teslim edersek şunu
tekrar etmek lâzımdır ki, teoride veya müşahedede olan herhangi
eksiklik bu mevzudaki hakikî zorluklar ve engellerden ileri gelmek-
tedir.

Bence bu problem’in zorluğu en çok iptidâî kanunu teşkil eden
kuvvetlerin çok karmaşık ve karışık bir mahiyette olmasından ge-
liyor. Kat’î bir icra mekanizması, idare, ve kanun infazı görmeğe
alışık olduğumuzdan buna benzer şeyleri vahşi komünde de ararız,
ve, orada bulamayınca şu neticeye varırız ki, bütün kanuna boyun
eğme, vahşinin bu boyun eğmek için olan esaslı temayülünden ileri
geliyor.

Antropolojinin burada Tylor’un en dar tarifindekine benzer
bir güçlkle karşılaştığı gözüküyor. Eğer biz kanun kuvvetlerini
merkezî otorite, mecelleler (code), mahkeme salonları, mübaşir v.s.
ile tavsif edersek şu neticeye varmalıyız ki, iptidâî komünde ka-

(1) “Primitive Society” “Justice” üzerine olan bap, sahife 387. (İngi-
liz tab’ı).

nun infazına ihtiyaç yoktur ve o kendiliğinden kabul edilir. Vahşinin, çok nadir ve arasına da olsa, bazan kanunları bozduğu müşahitler tarafından tesbit edilmiştir ve bu ceza kanununun vahşilerin biricik kanunu olduğunu daima müdafaa eden antropolojik nazariyeciler tarafından da, hesaba katılmıştır. Fakat kanun kaidelerinin normal şartlar altında muhalefet edilmeyip kabul edildiği zamanda müşahedenin en iyisi bile resmî, mukayyet ve kaçamaklara maruzdur, yani o ceza korkusu gibi herhangi küllî bir saik tarafından, yahut bütün an'anelere umumî bir boyun eğmeden değil, fakat gayet karmaşık psikolojik ve sosyal sebepler tarafından infaz ediliyor. Bütün bunlar modern antropolojinin görmediği meselelerdir. Aşağıdaki izahlarımda, bunu bir antropoloji mıntakasında, şimal batısı Melanezyasında tesbit etmeğe çalışacağım, ve benim yaptığım müşahedelerle aynı mahiyette olanların kanunî durumu hakkında malûmat alabilmek için başka cemiyetlerde tatbik edilebileceği hususunda bazı sebepler göstereceğim.

Biz çok klâsik ve geniş bir idrâkle önümüzdeki meselenin malzemesine yaklaşacağız. "Kanun" ve kanunî kuvvetleri araştırırken sadece muteber mükelleflik diye anlaşılan ve hareket edilen kaideleri keşf ve tahlil etmeğe, muteber kuvvetlerin mahiyetini bulmağa ve bu kaideleri muteber oldukları vaziyetlere göre tahlil etmeğe çalışacağız. Göreceğiz ki evvelce düşünülmüş fikirlerden yahut hazır tariflerden hareket etmeden hâdiseleri islikraî bir tahlil ile biz iptidaî bir komünün normları ve kaidelerinden sarîh surette ayırmağa ve vahşilerin sosyal organizasyonunun yeni bir dinamik idrâkine varacağız. Bu tetkikteki izah edilecek iptidaî kanun vakıaları "komünizm" ve "fücur" un "zümre hissi", "klan" tesanüdü" ve "kendiliğinden boyun eğme" nin klâsik müntahası olan Malanezya'da tesbit edildiğinden, varacağımız neticeler - ki bunlar bütün bu şaşırtıcı kelimeleri ve onların ifade ettiği zamanları ortadan kaldıracaktır - belki cidden alâkayı çekebilir .

II.

MELANEZYA EKONOMİSİ VE İPTİDAİ KOMÜNİZM NAZARİYESİ

İşaret ettiğimiz Melanezya komününün oturduğu Trobriand adaları Yeni Guinée şimali şarkisindedir ve geniş bir suyu 'La-

goon) çevreleyen yassı koral adalardan müteşekkildir. Toprak gayet münbittir ve ortadaki suda (lagoon) balık doludur, bunun iki-si yerlilerin kolaylıkla karşılıklı muvasalasını (inter - communication) temin eder. Bundan dolayı adaların, başlıca çiftçilik ve balıkçılıkla meşgul fakat aynı zamanda muhtelif sana't ve zanaat, ticaret ve mübadelede mütehasıs olan, kesif bir nüfusu vardır.

Bütün Koral adaları gibi, onlar vakitlerinin çoğunu merkezdeki suda (lagoon) geçirirler. Sakin bir günde burası insanlar veya mahsul taşıyan sandallarla doludur, ve bir çokları balıkçılığın müteaddit usullerile meşguldürler. Bu meşguliyetler sathî olarak alınırsa insana bir ihtiyarî nizamsızlık, anarşi, tam bir sistemsizlik hissi verebilir. Fakat sabırlı ve dikkatli müşahede derhal gösterir ki bu yerlilerin sadece balık tutmak için kat'î bir sistemleri ve karmaşık iktisadî tertibatları olmakla kalmayıp aynı zamanda iş ekip-lerinden sıkı bir organizasyonları ve sosyal fonksionlarında da tesbit edilmiş bölümleri vardır.

Böylece her sandalın içinde onun hukuken sahibi olan bir adam bulunur, diğerleri sadece mürettebat olarak hareket ederler. Bütün bu adamlar, umumiyetle aynı talî - klana (sub-clan) mensupturlar, birbirlerine ve köylü adaşlarına karşılıklı mükellefliklerle bağlıdır- lar, bütün komün balık tutmağa gittiği vakit, sahip, sandalını ver- meği reddedemez. Ya kendisi beraber gitmeğe yahut da yerine bi- risini göndermeğe mecburdur.

Mürettebat da aynı surette ona karşı mükelleflik altındadır. Birazdan aydınlanacak sebeplerden dolayı her adam yerini doldur- maktâ ve işinin başında bulunmak zorundadır. Her adam da tutu- lanların dağılmasında hizmetine, karşılık hakkı olan payını alır. Böylece sandalın mülkiyeti ve kullanılışı, bir insan zümresini bir iş ekibi olarak birleştiren bir seri kat'î mükelleflik ve vazifelerden müteşekkildir.

Bu vaziyeti daha karmaşıklaştıran bir mesele de, gerek sahibin gerek mürettebatın imtiyazını bir akraba veya arkadaşına terket- meğe mezun oluşlarıdır. Bu çok defa, fakat her zaman bir teşekkül için, bir iade olarak yapılır. Bütün teferrüatı kavramayan ve ame- liyenin bütün girintilerini takip edemiyen bir müşahit için bu biçim durumlar komünizme çok benzer görünür; sandalın müştere- ken bir zümreye ait olduğu ve bütün komün tarafından tefrik edil- meksizin kullanıldığı görünür.

Dr. Rivers gerçekten bize "Melanezya kütürünün mevzularından biri ,her zaman değilse bile, umumiyetle ,bir sandalın müşterek mülkiyeti mevzuudur" der. Biraz sonra bu sözüne işaret ederek "Melanezya ahalisini büyük bir sahada kaplayan mülkiyete ait komünitik hislerden,, bahseder. (Social Organization, sahife, 106-7). Bir başka eserinde de aynı yazıcı "Melanezyalıları gibi sosyetelerin sosyalistik hattâ komünistik hareketlerinden" bahseder (Psychology and Politics 86-87). Bu biçim tamimlerden daha hatalı bir şey olamaz. Herkesin hakk kat'i olarak ayrılmıştır (1). Melanezya'da hiç bir surette "sosyalizm" yahut "komünizmin" vasıflarını almayan mülk sahipliğinde karışık ve mudil bir sistem var (2). Modern bir hisseli şirkete de bir nevi komünistik teşebbüs denilebilir. Hakikatte bugün iktisadî vaziyetlerinden yahut siyasî münasebetlerinden alınmış "komünizm", "kapitalizm" yahut "hisseli şirket" tabirlerini herhangi bir vahşî müesseseyi tasvirde kullanmak bizi hataya sürüklemekten başka bir şey yapamaz.

Bricik doğru usul kanunî vaziyetleri müşahhas vakıalar vasıtasile anlatmaktır. Böylece Trobriand balıkçı sandalının mülkiyeti, bu şeyin yapılışı kullanılışı, ve onu yapan ve ona malik olmakta müstefit olan insan zümresinin ona bakışlarının tarzı ile tarif olunabilir. Aynı zamanda ekibin ve sandalın balıkçı sihirbazı olan sahibi sandal eskiyince yenisini inşa için parayı bulmak, ve mürettebatın yardımile sandalı iyi muhafaza etmekle mükelleftir. Mürettebattan her biri işinin başında bulunmak üzere bunda birbirlerine karşılıklı mükelleflikler altında kalırlar, aynı zamanda bir komüne ait umumî balık avcılığı tertip edildiği zaman her sandal kendi yerinde bulunmak zorundadır.

Gemiye kullanışta her hissedar sahip sandalın içinde muayyen bir yeri ve muayyen vazifelerine, imtiyazlarına ve bununla ilgili kârlara hakkı vardır. Sandalın yeri, yapacağı iş vardır, ve "baş" yahut "kaptan" yahut "ağlar muhafızı", yahut "balık gözcüsü", ne karşılık olan ünvanlardan birini alır. Onun yeri ve ünvanı, mevkii, yaşı ve vahşî kudreti ile tesbit olunur. Her sandalın do-

(1) Malinowski'nin bu iddiasını reddeden yalnız Riwers değildir. Reuterskiöld, Thurnwald, Lowie gibi meşhur etnoloğlarda da buna benzer deliller vardır. (H. Z.)

(2) Malinowski'nin mevzuu olan ve bu eserinde tetkik ettiği Trobiandların oldukça ilerlemiş bir istihsal seviyesinde olduklarını unutmamalıdır. (H. Z.)

nanmada bir yeri ve müşterek balıkçılık manevralarında oynayacağı rol vardır. Böylece bu meşguliyetleri yakından tetkik edersek, kat'î bir fonksiyon bölümü sistemi ve sert bir karşılıklı mükelleflik sistemi buluruz ki bunda bir vazife hissi ve birlikte çalışma lüzumunun şahsî menfaatler, imtiyazlar ve kârlarla yanyana gittiğini görürüz. Bundan dolayı, mülkiyet, "komünizm" yahut "ferdiyetçilik" gibi kelimelerle, veya "hisseli şirket" sistemi yahut "şahsî teşebbüs" suretile izah değil, fakat müşahhas misal ve kullanış vaziyetlerle anlatılabilir. (1) Vazife, imtiyaz, ve karşılık olan şeylerin topu birden hisseli sahipleri objeye ve birbirlerine bağlar.

Böylece, ilk dikkatimizi çeken şey de - yerli sandalında - kanun, düzen, kat'î imtiyazlar ve iyi tekâmül etmiş bir mükelleflikler sistemile karşılaşılıyor.

III.

İKTİSADÎ MÜKELLEFLİKLERİN MUTEBER KUVVETİ

Bu muteber mükellefliklerin mahiyetine derinden derine nüfuz etmek için balıkçıyı sahile giderken takip edelim. Tutulan balıkların taksiminde neler yapıldığını görelim. Çok zamanlar bunun ancak cüz'î bir kısmı köylülere kalır. Umumiyetle adanın iç kömününden bir takım insanların sahilde beklediğini görürüz. Onlar balıkçılardan balık kümelerini alır, çok kere birkaç mil uzakta olan evlerine daha taze iken yetiştirmek maksadile koşarak götürürler. Burada gene iki köy kömününün aralarındaki anlaşmaya dayanan bir karşılıklı işler ve mükelleflikler sistemi görürüz. İç köy, balıkçıların sebzesini tedarik eder: sahil kömünde bunu balık vermekle öder. Bu esasta bir iktisadî anlaşmadır. Onun bir de merasime ait vechesi vardır; çünkü bu mübadele gayet işlenmiş bir minsek'e (ritual) göre yapılır. Fakat bunun bir de kanunî tarafı vardır, bu karşılıklı mükelleflikler sistemi balıkçıyı iç (köydeki) ortağından her ne zaman hediye alırsa bunu ödemeğe mecbur eder, bunun aksi de variddir. Hiç bir ortak reddedemez, hiç bir mukabil verdiği hediyede tahdit yapamaz, hiç biri geciktiremez.

(1) Malinowski bu noktada haklı olarak şahsî teşebbüs veya ferdiyet gibi modern cemiyetlerin hâdiselerini iptidailerde arayanları tenkid ediyor.

(H. Z.)

Bu mükellefliklerin arkasında saik olan kuvvet nedir? Sahil ve iç köyler sırasile yiyecek temininde birbirlerine mukabele ederler. Sahilde yerlilerin hiç bir zaman kâfi miktarda sebzeleri olmadığı gibi, içerlerde de ahali her zaman balık ihtiyacındadır. Daha fazla olarak yerlilerin umumî hayatının mühim bir vechesini teşkil eden büyük merasimlerde ve yiyecek dağıtmalarında, âdet, sahilde bilhassa sade içerlerin münbit toprağında çıkan çok ve çeşitli sebzelerin yemeklerle yapılmasını icap ettiriyor. Diğer taraftan içerlerde dağıtma ve ziyafetler için munasip madde balıktır. Bütün diğer karşılıklı az olan yiyeceklerin değer sebeblerine ilâve olarak iki mıntakanın birbirlerine sun'î, kültürel tâbiliğini doğurmuştur. Böylece umumiyetle her bir kömünün komşu ortaklarına fevkalâde ihtiyacı vardır. Eğer ondan evvel herhangi bir zamanda bunlardan biri ihmâlçilikten suçlu ise, onlar şu veya bu şekilde cezalandırılacaklarını bilirler. Bundan dolayı her kömünün haklarını icra edebilmesi için bir silâhı vardır: mütekabillik.

Bu sadece balık ve sebze mübadelesine (exchange) tahdit edilmemiş değildir. Umumiyetle, iki kömün birbirlerine başka ticaret şekilleri, ve başka karşılıklı iş şekillerinde de dayanırlar. Böylece her bir mütekabillik zinciri umumî bir karşılıklar sisteminin bir kısmı ve parçası olduğundan dolayı daha sıkı olur.

IV.

MÜTEKABİLLİK VE İKİLİ (DUAL) ORGANİZASYONU

İptidai sosyal organizasyonda mütekabilliğin (reciprocity) önemini tamamen anlayan yalnız bir yazıcı bulabildim. Berlin üniversitesi profesörlerinden meşhur Alman antropoloğu Thurnwald "die Symetrie des gesellschaftbauss" ve bunun mukabili "symmetrie von Handlungen" (1) de bunu vuzuhla idrâk ediyor. Hemen belki mevcut, vahşi kabilelerin içtimai organizasyon'ununa ait en iyi monografi nümunesi olan bu eserde Prof. Thurnwald baştan aşağı sosyal yapının ve aksiyonların yerli hayatını sarıştaki tenazü.

(1) "Die symmetrie von Handlungen aber annen wir das Prinzip der Vergeltung. Dieses liegt tief verwurzelt im menschlichen Empfinden - als adaequate Keaktion - und ihm kam von jeher die grösste Bedeutung im sozialen haben zu" (Die Gemeinde der Banaro, Stuttgart, 1821 sah. 10).

rünü symmetry' gösteriyor. Onun, önemi, muteber kanun şekli olarak yazıcı tarafından vuzuhla ifade edilmiyor, yazıcı bunun, karşılıklı işlerin devamını ve yeterliğini muhafazasındaki sosyal fonksiyonundan ziyade, tam psikolojik temelini "insan hissinde" olduğunu kabul etmiş görünüyor.

Kabileye ait eski dikotomi (dichotomy) nazariyeleri, fratri'ler (phratry) yahut moieti'lerin (moiety) "menşeleri" ve kabilevi alt bölümlerdeki ikilikler (duality) hakkında münakaşalar, hiç bir zaman iki yarımlaşmanın haricî hâdisesi (phenomenon) iç veya tefazulî temeline nüfuz etmemiştir. Dr. Rivers ve mektebinin ikilik organizasyonunu son zamanlardaki tetkiki, hâdisenin kendisini tahlil edeceği yerde sebepler aramasından dolayı, fena vaziyete düşmektedir. İkilik prensibi ne bir kaynaşmanın, ne serpilmenin ne de herhangi diğer bir sosyolojik inhidamın (cataclysm) neticesidir. Bu bütün sosyal muamelelerin (transaction) tenazürünün (symety', işler müteakabiliyetinin tamamî bir neticesidir ki, bunsuz hiçbir iptidâî komün mevcut olamaz. Bir ikilik organizasyonu bir kabilenin iki moiety'e taksiminde vuzuhla canlanabilir yahut a kimen tamamen silinebilir. Şunu söylemek cüretinde bulunurum ki, dikkatli bir araştırma neticesinde her vahşi cemiyyetinin bünye tenazürü müteakabil mükellefiyetlerin zarurî bir temeli olarak bulunacaktır.

Bu müteakabil münasebetlerin sosyolojik surette tasnifi onları daha büsbütün mübrem yapmıştır ki komün arasında mübadele lâalet tayin bir şekilde, herhangi iki ferdin birbiri ile rasgele ticaretile yapılmaz. Aksine olarak, her adamın mübadelede daimî bir ortağı vardır, ve bunların ikisi birbirleriyle iş görmelidirler. Bunlar umumiyetle ya akraba ,ya and içmiş arkadaş, yahut da "kula" ismi verilen mühim merasim mübadele sisteminde ortaklardır. Her komünde gene her münferit ortak totemik talî-klanlara göre sıralanır. Bu suretle mübadele iktisadî mahiyette, ekseri fertle fert akraba zümresi ile akraba zürmesi, köy ve köy, mıntaka ve mıntaka aralarındaki diğer rabitalarla birleşen bir sosyolojik rabitalar sistemi-meydana getirir.

Evvelce izah edilen münasebet ve muamelelerin üzerinde durursak aynı karşılıklılık (mutuality) prensibinin her kaide için müeyyedesini temin ettiğini görmek kolaydır. Her bir fiilde sosyolojik bir ikilik (dualism) vardır. İş ve fonksiyon mübadelesi yapan iki partinin her biri ötekinin ifa ölçüsüne ve ahlâkının düzgünlüğü-

ne bakıyor. Kazancı ve ümidi gemisine bağlı olan sandalın başı (master) mürettebatının içeriye ait muamelelerindeki düzene bakar ve onları dışarda temsil eder. Kooperasyon lâzım olduğu vakit, mürettebattan her uzuv sanalın *yapılışında* ve ondan sonra da daimî olarak başa bağlıdır. Mütekabilen, baş sandalda hiç kimsenin yerinde oturmasını menedemez; ve tutulanlardan her adamın hakkı olan payını almasına nezaret edecektir. Bunda ve bütün müteaddit iktisadî düzen hareketlerinde yerlilerin sosyal davranışları (behaviour) iyice tatmin edilen bir alış ve veriş üzerinde kurulmuştur, bu daima zihinlerinde hesap edilir ve neticede denk gelir. Vazifelerin toptan yapılması (discharge) yahut imtiyazların kabulü yoktur; başkasının malına karşı komünistik ihmal de yoktur. *Bütün bu muamelenin yapıldığı serbest ve kolay usul, herhangi aksaklığı veya düzensizliği kapıyan ve her şeyi saran iyi terbiyeleri, sathî görüşlü bir müşahidin ortada mütemadiyen dönen haris şahsî menfaat ve dikkatli hesaplar görmesini güçleştirir.* Yerlileri yakından tanıyanlar için bundan daha sarıh bir şey olamaz. Sandalda Baş'ın ele aldığı kontrol vazifesi, komünde umumiyetle aynı zamanda irsî sihirbaz olan baş tarafından ele alınır.

V

KANUN. ŞAHSÎ MENFAAT VE İÇTİMÂİ HIRSICAH

Balıkçıları işlerinde tutan mütekabil mükellefliklerin tazyikinden maada sürükleyici saiklerin bulunluğunu ilâve etmeğe hemen hiç lüzum yoktur. İşin temin ettiği (Pursuit) fayda taze mahsul için istek, mükemmel yemek, belki de hepsinden ziyade yerlilere mükelleflikler diye anlattığımızdan daha bariz olarak, ve hattâ mükelleflikler diye anlattığımızdan daha bariz olarak, ve hattâ daha tesirli olarak harekete getirir. Fakat içtimaî baskı bir kere iyice anlaşıldıktan sonra başkalarının tesirli hak ve taleplerine saygı her zaman tavırlarının başında geldiği gibi dimağlarında da başta gelir. Bu aynı zamanda onların müesseselerinin muntazam çalışmasını temin etmek için de çok lâzımdır. Çünkü bütün lezzet ve cazibesine rağmen her vesile ile bakşa bir menfaatin umumiyetle bir gizli münasebetin tesiri altında olan fertler, eğer muktedir olabilirlerse bu mükellefiyetlerden kaçınmak isterler. Bir Melanezyalı kısa, eğlenceli fakat ahenkli bir hareketle bir meşguliyet (pursuit)

için kütleyi organize etmenin imkânsız değilse bile ne kadar zor olduğunu; ve mutad işlerinde ne kadar iyi ve istekle çalıştıklarını bilen bir kimse, yerlilerden başka bir adamın onun üzerinde talebi olmasına inanmaktan ileri gelen fonksiyon ve cebir lüzumunu idrâk eder.

Mükelleflikleri büsbütün muteber yapan başka bir kuvvet daha vardır. Evvelce muamelelerin merasime tâbi olan veçhesini zikretmişim. Yukarıda anlatılan yiyecek hediyeleri mübadele sisteminde takdimi muhakkak bazı sıkı merasimler ile yapılmak mecburiyetindedir. Bilhassa yapılmış tahta ölçüler içinde tesbit edilmiş bir surette taşınacak, merasim alayının ve boru öttürmelerinin arasında takdim olunacaktır. Bir Melanezyalı'nın dimağında hiç bir şeyin yiyecek ve servet gösterişi ile karışık hırsıcah ve tefahür (vanity) kadar büyük tesiri yoktur. Hediyeleri verişte, arta kalanları dağıtıpta, onlar bir kudret tezahürü ve bir şahsiyet tezayüdü hissederler. Trobriandlı yiyeceklerini oturduğu kulübelerden daha iyi yapılmış ve daha iyi süslenmiş evlerde muhafaza eder. Cömertlik onun için en yüksek fazilet, ve servet te nüfuz ve mevkiin en lüzumlu unsurudur. Yarı ticarî muamele ile asıl umumî merasimin birleştirilmesinden hususî bir psikolojik mekânza içinde başka bir fiilin muteber kuvveti çıkar: bu da gösteriş isteği, âlicenap görünmek hırsı, servet ve yiyecek toplamağa karşı derin itibar.

Böylece bazı davranış kaidelerini muteber kanun haline koyan zihnî ve sosyal kuvvetlerin mahiyetine bir derece nüfuz etmiş olduk. Bir yerli haysiyetine hâlel gelmiyeceğini, yahut kazancına dokunmayacağını hissederse tıpkı medenî bir iş adamının yapacağı gibi mükellefliklerden sıyrılır. Melanezlerdeki mükelleflik seyrine atfedilen "otomatik düzenlilik" daha yakından tetkik edildiği zaman, görülür ki, hareketinde muayyen aksaklıklar, fazlasile şikâyetler ve mukabil ittihamlar vardır ve bir adam ortağından nadir memnun olur. Fakat umumiyetle, ortaklığında devam eder, ve herkes kendi mükelleflliğini yerine getirmeye gayret eder; çünkü o bunu biraz kendi şahsî menfaatlerle, biraz da sosyal hırsıcah ve hislerine riayet zoru ile yapar. Vazifelerinden kaçınmak isteyen, işini yaptığı zaman homurdanıp kendisini metheden hakikî vahşiyi ele alın; ve bunu antropologların her âdete esir ve her kaideye otomatik bir surette muti olan mankeni ile mukayese edin. Antropolojinin bu mevzua dair öğrettikleri ile yerli hayatının şeniyeti

(reality) arasında en uzak benzeyiş bile yoktur. Biz, şimdi, kanuna mekanik itaat doğmunun nasıl olup da iptidai adli organizasyon vakıalarını görmeye mâni olacağını anlamağa başlıyoruz. Şimdi artık muteber kat'i bir mükellefligi olan kanun kaidelerinin alelâde âdet kaidelerinden ayrıldığını görmeğe başlıyoruz. Müsbet kanun mürekkep olan medenî kanunun sadece bir yasaklar mecmuasından çok daha mütakâmil olduğunu, ve vahşiler arasında doğrudan doğruya ceza kanununu tetkik etmenin onların kanunî hayatlarına ait en mühim hâdiseleri kaybettirdiğini de fark ediyoruz.

Aynı zamanda meydandadır ki, tetkik ettiğimiz tipteki kaideler hiç şüphesiz muteber kanunun kaideleri olmasına rağmen bunlarda hiç bir surette mutlak olan, muhakkak ve tamamen itaat isteyen dinî emirlerin vasıfları yoktur. Burada izah edilen kaideler, oldukça geniş saha içinde ifası kâfi sayılan, esasta elâstiki ve tanzim olabilir bir tarzdadır. Balık kümeleri, yam (1) ölçüleri, taro demetleri; yalnız takribî bir şekilde tahmin edilebilir, ve gayet tabii, mübadele edilen miktarda balıkçılık mevsiminin veya ekinin bolluğu ile tahavvül eder. Bütün bunlar gözönüne alınır ve yalnız kasdî cimrilik, ihmalcilik veya tenbellik mukaveleyi bozar sayılır. Nitekim, zenginlik bir şeref ve öğünme meselesi olduğundan, vasatî yerli kendi imkânları derecesinde cömert olabilmek için varını yoğunu kullanacaktır. Daha fazla olarak, o bilir ki, herhangi fazla arzu ve cömertlik muhakkak ergeç mükâfatlanacaktır.

Şimdi artık biz problemi - "kanunu ihlâl vaziyetlerinde adaleti iade eden mekanizma" diye anlatış - dar ve sağlam telâkki edince bütün bahsettiğimiz hâdiselerin bir tarafa bırakıldığını görüyoruz. Anlatılan bütün meselelerde, kanunun unsuru veya vechesi, yani müessir sosyal baskı, ahalinin mükellefliklerini tutmasını temin eden kompleks tertibattan müteşekkildir. Bunlar arasında en önemlisi, birçok hareketlerin, her biri sonraki bir tarihte ödenmek üzere karşılıklı bir işler zincirile halkalanmasıdır. Bu hareketlerin çok defa yapıldığı alenî ve merasimli usulün Melanezyalıların büyük hırsıcağı ve tefahürü (vanity) ile birleşmesi kanun kuvvetlerini muhafazaya yardım eder.

(1) Her halde Melanezyaya ait bir sebze. M. N.

VI

DİNİ FİİLLERİN KAİDELERİ

Buraya kadar daha fazla ıktisadî münasebetlere işaret ettim, çünkü bizim aramızda olduğu gibi vahşilerin arasında da medenî kanun ilk önce mülkiyet ve servetle ilgilidir. Fakat kabile hayatının başka herhangi bir sahasında kanunî vecheyi bulabiliriz. Misal olarak merasim hayatının en karakteristik fiillerini alın - ölü için yas ve elem âyinleri. Çok tabii olarak bunların ilk önce dinî vasfını farkedebiliriz bu bir takım züht fiilleridir (acts of piety) ki, ayrılan ruha korkuda yahut sevgide, yahut ihtimamda meydana çıkar. Bu, âyin ve elemi gösteren heyecanlar aynı zamanda kömünün merasim hayatının bir kısmıdır.

Bununla beraber, bu biçim hareketlerin kanunî bir cephesi olduğunu kim farkedebilir, Aynı zamanda Trobriandlılar arasında hiç bir münferit ölüm fiili, hiç bir merasim yoktur ki bu merasimi yapan tarafından bir mükelleflik düşüncesile yapılmış olmasın. Dul kalan kadın, yas merasimi, dinî züht ve korku içinde ağlar ve tazallüm eder - fakat bu, aynı zamanda, onun kederinin ölen adamın kardeşlerini, ana akrabasını doğrudan doğruya tatmin ettiği içindir. Yerlilerin akraba ve yas nazariyelerine göre asıl matemli olan ana akraba zümresidir. Zevce, kocasile yaşamış olmasına rağmen, onun ölümüne ağlamasına ve bunun da çok defa ciddi ve samimî olmasına rağmen, ana - akrabalık kaidelerine göre bir yabancı olarak kalır. Bundan dolayı kederini göstermek, uzun müddet yas tutmak ve kocasının ölümünden çok yıllar sonraya kadar onun çene kemiğini taşımak, zevcenin, kocasının klanındaki yaşayanlara karşı vazifesidir. Bu mükelleflik karşılıksız da değildir. Kocasının ölümünden hemen üç gün sonraki büyük dağıtma merasiminde o, akrabalarından, rituel bir hediye gözü yaşları içinde alacaktır; daha sonraki merasimli ziyafetlerde, bunu takip eden yas işleri içinde daha fazla hediyeler verirler. Şu akılda tutulmalıdır ki yerliler için koca, karı ve mütenazır aileler arasında bütün hayat boyundaki mütakabillikler zincirinde yalnızca bir halkadır.

VII

EVLENME KANUNU

Bu bizi, yerli kanununu anlamak için pek önemli olan evlenme mevzuuna getirir. Evlenme koca ile karı arasında yalnız bir muka-

vele (bond) meydana getirmez; fakat aynı zamanda adamın, karısının ailesi bilhassa erkek kardeşile devamlı karşılıklı münasebetini de zorlar. Bir kadın ve erkek kardeşi birbirlerine hayli önemli akrabalık bağları ile bağlıdırlar. Bir Trobriand ailesinde kadın muhakkak, daima bir erkeğin himayesinde kalmaya mecburdur - bu ya erkek kardeşlerinin biri yahut o yoksa en yakın ana akrabasıdır; kadının ona boyun eğmesi ve bir sürü vazifeler yapması lâzımdır, diğer taraftan o da onun refahından mes'uldür, hattâ o, evlendikten sonra bile onun (kadının) ihtiyaçlarını temin eder.

Erkek kardeş kız kardeşinin çocuklarının tabii olarak vasîsi olur; onlar kendi babalarını değil, fakat dayılarını kanunca ailenin başı sayarlar. O da buna karşılık onlara bakmak, evin yiyeceğinin önemli bir kısmını temin etmekle mükelleftir. Bu büsbütün güçtür, çünkü evlenme, "Patriarcal" olduğu için kız kocasının kömününe gitmiştir, bundan dolayı her hasat vaktinde bütün mıntakada umumî iktisadî bir gidip gelme (chassé croisé) vardır.

Ekin toplandıktan sonra "yamlar" muhtelif kısımlara ayrılır ve her bahçenin en iyi mahsulü mahrut yığınları haline konur. Her bahçenin esas yığını daima kız kardeşin evi içindedir. Yiyecek gösterişine verilen bütün maharet ve çalışmanın biricik maksadı bahçivanın hırsıcahının tatminidir. Bütün kömün, hattâ, bütün mıntaka bahçenin mahsulünü görecektir, onun üzerinde mütalâalar yürütecek, ya tenkit veya methedecektir. Bana izahat verenin sözlerine göre büyük bir yığın şunu ifade eder: "Bakın kız kardeşim ve ailesi için neler yaptım. Ben iyi bir bahçivanim, ve benim yakın akrabalarım, kız kardeşim ve çocukları hiç bir zaman yiyeceksizlik sıkıntısı çekmeyeceklerdir." Birkaç gün sonra yığın çözülür, ve yam'lar sepetler içinde kız kardeşin köyüne taşınır, orada tıpkı aynı şekilde kız kardeşin kocasının yam - anbarının önüne yığılır; gene burada kömünün uzuvları yığını görecektir ve hayran olacaktır. İctimaî fiilin bütün bu merasim kısmının bildiğimiz muteber kuvvet tarafı vardır. Bu gösteriş, mukayeseli umumî bir tahmin yapan kimse üzerine kat'î psikolojik bir tazyık yapar - muvaffakiyetli bir çalışma bol, çömert hediye vermeyi mümkün kılarsa, onu memnun eder ve mükâfatlandırır, ve kifayetsizlik, çimrilik, ve talihsizlik içinde onu cezalandırır ve alçaltırlar.

Hırsıcahtan başka, her yerde olduğu gibi bu fiilde de müteka-billik hâkimdir; bazı zamanlar hemen hemen ifa fiillerinin (act of fulfilment) hemen yanı başındadır. İlk olarak, kocanın, her sene-

lik ekin yardımının (contributions) kat'i ve devri hediyeyle ödenmesi lâzımdır. Daha sonraları, çocuklar büyüyünce, doğrudan doğruya dayılarının otoritesi altına girerler; erkek çocuklar ona her hususta yardım ederek, bütün yapacağı tediyele muayyen bir miktarını verecektir. Kız kardeşin kızlarının dolayısıyla ona faydaları azdır, fakat doğrudan doğruya analık cemiyetinde iki nesil aşağı onun varis ve haleflerini verirler.

Böylece ekin hediyelelerini sosyolojik rabitalarına (context) yerleştirdikten ve akrabalık meselesine uzun bir göz attıktan sonra görüyoruz ki bu nevi fiillerden her biri karşılıklar zincirinin bir halkası olarak görüldüğü isbat olunuyor, bununla beraber bunu tecrit edilmiş ve diğerlerinden ayrılmış olarak tetkik edersek fiil mantıksız, çekilmez derecede sıkıntılı ve sosyolojik bakımdan manasız olarak tezahür eder. Her adamın hemşiresi için çalıştığı ve sırasile o da kocasının biraderine (kaynına) dayandığı hakikî iş yerine vakit ve enerjinin gösteriş, görünüş ve hediye verişlere sarfetmek ve bahçe mahsulünü dolayısıyla dağıtmaktan iktisadî bakımdan daha saçma ne olabilir, Mamafih daha yakından bir tahlil gösterir ki bu zahiren lüzumsuz görülen işler (action) kuvvetli iktisadî âmil lerdir (incentives), kanunî muteber kuvvetler teşkil eder, aynı zamanda gene yerlilerin akrabalık fikirlerinin doğrudan doğruya neticesidir. Şu da sarihtir ki bu münasebetlerin kanunî veheesine ancak eğer bir kül olarak bakar, ve mutekabil vazifeler zincirinde herhangi bir halka üzerinde haddinden fazla durmaz. sak anlayabiliriz.

VIII

KABİLE HAYATINA HÂKİM OLAN ALIŞ VERİŞ PRENSİBİ

Evlenme rabitasını, balıkçı ekipinin kooperasyonunu, iç ve sahil köyler arasındaki yiyecek mübadelesini, bazı merasimli matem vazifelerini izah ederek bundan evvel yerli hayatından birçok sahneler gördük. Bana hakikî kanun mekanizması olarak görünen, insanlara kendi mükellefiyetlerini tutturan sosyal ve psikolojik tazyiki, asıl kuvvetleri, saikleri ve sebeplerinin müşahhas çalışmasını ortaya vuzuhla çıkarmak için bu misaller oldukça mufassal zikredildi. Eğer yerimiz olsaydı bu tecrid edilmiş misalleri bir toplu resim ha-

linde toplamak ve bütün sosyal münasebetlerde ve kabile hayatının her kısmında aynı kanun mekanizması olduğunu çizmek, yani muteber mükelleflikleri hususî bir kategoriye koyup, her tip âdet kaide-lerinden ayrıldığını göstermek kolay olurdu. Serî fakat şumullü bir tetkik kâfi gelmelidir.

İktisadî münasebetlerde birinci olarak: eşya ve iş mübadelesi, hemen hemen umumiyetle devamlı bir ortaklık dahilinde yapılır, veya kat'î sosyal bağlarla ilgilidir, yahut da iktisadî olmayan meselelerde de bir mütekillik ile birleştirilir. Hepsinde değilse bile ekseri iktisadî fiillerin sonunda muvazene bulan ve iki tarafta muvazî olarak fayda getiren, hediye alış ve hediye veriş mütekill zincirine mensup olduğu görünür.

Şimal garbî Melanezya'daki iktisadî durumların izahı zaten evvelce "The Primitive Economics of the Trobriand Islanders" (Economic Journal, 1921' ve "Argonauts of the Western Pacific" (1923) de vermiştim. O kitabın altıncı faslı burada tetkik edilen bahislere aittir, yani, iktisadî mübadelenin şekillerine. İptidaî kanun hakkında fikirlerim o zaman daha olgun değildi ve oradaki vak'alar işimdiki münakaşamıza temas etmeden verilmişti - deliller de bundan dolayı daha mânâlıdır. Filvaki ben bir hediye kategorisini "Pure Gifts" (safi hediyeler) diye ayırır ve bu başlığın altına kocanın karısına ve babanın çocuklarına verdiği hediyeleri korsam hataya düşmüş olduğum âşikârdır. Filhakika ben o zaman fiili, rabitasından koparmaktan, muameleler zincirini kâfi miktarda tetkik etmemekten dolayı yukarıda gösterilen hatayı yapmış oldum. Mamafih aynı parçada hatamı zimnen tashih eden bir kısım ilâve ederek demiştim ki "babanın oğluna verdiği hediye, adamın anneye olan karabetine bir iade olarak yapıldığı söylenir (yerliler tarafından) (sahife 179). Gene orada işaret etmiştim ki zevceye verilen serbest hediyeler aynı esas üzerine kurulmuştur, fakat bu vaziyetlerin asıl doğru bir izahı - hem kanunî hem de iktisadî hakımdan doğru olanı - bir tarafta koca, diğer tarafta karı, çocuklar ve kayın arasında mübadele edilen hediyeler, vazifeler ve karşılıklı istifadeler sistemini bir arada kavramakla olurdu. O zaman yerlilerin düşüncelerinde bu sistemin gayet mudil bir alış verişe dayandığı, ve sonunda karşılıklı hizmetlerin muvazenelendiği görülecektir 1).

(1) Benim "Pure gift" (safi hediye) ifademle münasebetli tenkidi ve bütün onun manalarile alâkadar M. Marcel Mauss, L'Année Sociologique,

Normal olarak bu iktisadî mükellefliklerin tutulmasına ve ihtimamla dikkat edilmesine başlıca sebep uygunlukta muvaffakiyetsizliğin insanı tahammül edilmez bir vaziyete koyması, ifade gevşekliğinde alçaklığa düşürmesidir. İktisadî hareketlerinde kanun hâkimiyetine ısrarla karşı koyan adam çabucak kendini içtimâî ve iktisadî nizamın haricinde bulur - ve kendisi de tamamen bunun farkındadır. Tenbellik, garabet yahut isyankâr ruhundan dolayı kanunların mükellefliklerinden kaçırmağı tercih eden ve otomatik olarak serseri olup şu veya bu beyaz adama sırnaşan bir takım yerlileri gösteren fiilî vaziyetler bugün görünmemektedir.

Şerefli bir vatandaş vazifelerini yapmağa mecburdur, mamafih onun bu inkiyadı herhangi bir irsiyet veya hatsî ilca yahut esrarlı zümre hissinden gelme değil, fakat içinde her fiilin yeri olan ve muhakkak yapılması icabeden, bir sistemin mufassal ve ince işlemesi ne bağlıdır. Filvaki hiç bir yerli ne kadar zeki de olsa bu meseleleri umumî olarak mücerret bir surette tasnif edemez veya sosyolojik bir nazariye olarak veremez, sade yerlilerin her biri bunların varlığından haberdardır ve her bir müşahhas hâdisenin neticelerinin ne olabileceğini görebilir.

Sihri ve dinî merasimlerde hemen her fiil ilk sebepler ve tesirlerden maada zümreler ve fertler arasında bir mükelleflik sayılır ve burada da âdetler ergeç müsavi bir tekrar - tediye veya mukabil - iş meydana getirir. Sihir en mühim şekillerinde ammeye âit bir müessesedir ki içinde mevkiini umumiyetle tevarüs ederek muhafaza eden kömünün sihirbazı bütün kütle namına vazifesini ifa eder. Bahçelerin, balıkçılığın, harbin, havanın ve sandalın imalindeki sihir bu şekildedir. İhtiyaç hasıl oldukça munasip mevsimde, yahut bazı ahvalde o (sihribaz) sihrini yapmak tabularını tutmak, ve arada sırada bütün işleri idare etmek mükellefliği altındadır. Buna mukabil ona ufak tefek hediyeler derhâl verilir. Fakat asıl mükâfat, mevkiinin ona bahşettiği icaz, kudret ve imtiyazlardadır (1). Bazı

Nouvelle Série, vol. PP. 171, s. 99. Mukayese edin. Ben bu yukarıdaki parçayı M. Mauss'nun tenkidini göremeden yazmışım ki, muhteviyat itibarile bunlar birbirlerle uyumuşlardı. Doğrudan doğruya müşahedeci için bakalşarının kendi malzemesinden onun istifade edebilmesini temin edecek kadar müşahedelerinin iyi verilebilmesi tatmin edici bir şeydir Benim daha olgunlaşmış muhakemelerimin arkadaşım M. Mauss'ın verdiği neticelerle uyumuşması, benim için bilhassa memnuniyeti muciptir.

(1) İrsî sihribazın sosyal ve kanunî durumu için daha fazla malûmat "Argonauts of the Western Pacific" te, (Magic) hakkında olan fasıl XVII;

daha ehemmiyetsiz ve ender yapılan sihrlerde, aşk efsunu, şifa verici âyinler, büyücülük, diş ağrısı ve domuzların muhafazası sihri gibi, başkası için yapıldığı zaman bunu maddi olarak ödenmesi lâzımdır, ve müşteri ile profesyonel arasındaki münasebet âdet'in izah ettiği bir mukaveleye istinad eder. Halihazırdaki münakaşamız bakımından şunu kaydetmeliyiz ki, komün sihri yapan üzerinde mecburiyettir, ve bu mecburiyeti ifa, ekseriyetle irsî olarak alınan, kudretli ve imtiyazlı bir mevkii işgal eden komün sihirbazının sosyal durumu ile beraber gider. Bir adam mevkini ondan sonra geleceğe terkedebilir, fakat bir kere kabul etti mi, üzerine düşen vazifeyi yapmakla mükelleftir, ve komün de buna karşı onun bütün haklarını vermekle mükelleftir.

Fiillere gelince bunlar, - doğumlarda ve evlenmelerdeki merasimler, ölüm ve matem âyinleri, tayflara, ruhlara, yahut üsturevî şahsiyetlere tapma, umumiyetle sihri olmaktan ziyade dinî olarak kabûl edilebilir, bunların yukarıda anlatılan cenaze merasimlerinde sarahaten görülen bir de kanunî tarafları vardır. Her mühim dinî mahiyetteki fiilde tapılan mefhum, tayf, ruh, veya kuvvette bir manevî mükelleflik olarak anlaşılır: Bu aynı zamanda failin bazı sosyal sistemlerde yeri vardır; bazı üçüncü şahıs veya şahıslar tarafından onlara lâyıkmış gibi bakılır, tetkik edilir ve ondan sonra ya nakten veya malen ödenir. Meselâ, sapkın tayfların kendi köylerine senede bir dönüşlerinde ölmüş bir akrabanın ruhuna bir hediye verilir, bu suretle onun hisleri, ve hiç şüphesiz, yemeğin ruhanî cevherile doyan, ruhanî iştihası da tatmin edilir; muhtemeldir ki, aynı zamanda, sevilen ölüye karşı kendi hislerini ifade eder. Fakat bununla karışık bir sosyal mükelleflik vardır: Tabaklar bir müddet teşhir edildikten ve ruh kendi ruhanî payını bitirdikten sonra, ruhanî intihabın alelâde istiklâl için hiç te daha fena olmıyan geri kalanı, el'an yaşayan bir arkadaşına veya bir ahabına verilir; o da ilerde bunun gibi bir hediye ile mukabele eder (1). Dinî mahiyette

bununla beraber sandal sihiri, yelken sihiri, ve Katoma sihirine ait tasvirler ve muhtelif imalara bak. "Primitive Economics" (Economie Jour. 1921) dedir. Bahçe sihiri hakkında kısa izahatı. "Man" 1920 (Makale No. 5) de harp sihirini, ve "Man" 1918 (Makale No. 53) de balıkçılık sihirini mukayese et.

(1) Muharririn, "Baoma. the spirist of the dead in the Trobriand Islands." (Journal of the R. Anthropol. Institute 1916) daki (Milama, yani ruhların senevî avdetlerinin ziyafetini izah eden yazısıyla mukayese edin. Bahsedilen yiyecek takdimleri s. 378 de izah edilmiştir.

hiç bir münferit fiil hatırlamıyorum ki, yanında asıl fiilin asıl dinî fonksiyonu ile az çok doğrudan doğruya ilişkili bu biçim sosyolojik bir ikinci hâdise olmasın. Bunun önemi, fiili, dinî bir vazife olduktan başka onu bir sosyal mükelleflik yapmasındadır.

Ben kabilevî hayatın diğer bazı safhalarını tetkikte devam eder ve daha mufassal olarak, yukarıda zikredilen ailevî münasebetlere ait vesikaları, yahut büyük teşebbüslerdeki mütekabillikleri izah edebilirdim. Fakat, bundan evvel verilen mufassal izahların istisnaî vaziyetler olmadığı, fakat yerlilerin hayatına ait her safhayı tamamen temsil etmekte olduğu artık anlaşılabilir.

IX

İÇTİMAÎ BÜNYENİN TEMELİ OLARAK MÜTEKABİLLİK

Gene bütün Perspektifimizi yapıp meselelere sosyolojik bir noktadan bakarsak, yani onların muhtelif tip kabilevî vâkıalarını inceliyecek yerde sıra ile kabileyi teşkil eden vasıfları alırsak, Troriand cemiyetinin bütün bünyesinin kanunî durum (legal status) prensibi üzerine kurulmuş olduğunu göstermek mümkün olur. Bundan şunu demek isterim ki bir şefin halk üzerinde bir kocanın karısı üzerinde, ana-babanın çocuk üzerinde, ve bunların aksi olarak vaziyetler tek taraflı ve keyfi olarak değil fakat muayyen tesbit edilmiş kaidelere, ve iyice denkleştirilmiş mütekabil hizmetler üzerine göre yapılır.

Fevkalâde derin üsturevî an'anelere dayanarak mevkiini tevarüs eden, yani dinî bir korku ile sarılan, ve mübrem tabularla ayrılan, büyük bir kuvveti, serveti ve salâhiyetleri olan reis bile kat'î normlara itaat eder, çok sıkı kanunî zincirlerle bağlıdır. Harp ilân etmek, odru hazırlamak, yahut da bir ziyafet çekmek istediği vakit onun resmî bir davet neşretmesi, istediğini açıkça bildirmesi, eşraf-la münakaşa etmesi, tab'asından vergilerini, hizmetlerini ve yardımlarını merasimli bir surette kabul etmesi, ve nihayet onlara bunu muayyen bir mikyasta ödemesi lâzımdır. (1) Burada, evvelce,

(1) Reisliğin vegehelerini daha tafsilâtla tetkik etmek için, temas ettiğim, zikredilen "Primitive Economics" makalesine, "Argonauts" eserine, ve gene bundan evvel zikredilen "Harp" (War) üzerine, ve "Ruhlar" (Spirits) üzerine olan makalelerle mukayese edin.

izdivacın sosyolojik vaziyetinden, koca ve karı arasındaki durum, (status)lar hakkında söylediklerimizi sade zikretmek kâfidir. Bütün bu totemik klanlara, mahallî mahiyette talî klanlara ,ve köy komünlerine bölünme, zümrelerin içinde bir alış veriş faaliyeti olan müteakabil iş ve vazifeler sistemile vasıflanmıştır.

İçtimaî münasebetlerin kanunî mahiyetinde en çok göze çarpan bir nokta müteakabilliğin, alış ve veriş prensibinin yalnız klanın içerisinde değil, en yakın akrabalık zümrelerinde de mutlak olarak hâkim olmasıdır. Evvelce gördüğümüz gibi dayı ile yeğenlerinin münasebeti, kardeşler arasındaki münasebetler, en hasbî münasebet olan bir adamla kız kardeşinin münasebeti, hepsi karşılıklar ve hizmetleri ödeme üzerine kurulmuştur. İşte her zaman iptidaî komünizm diye gösterilen, tam bu zümredir. Klan, ekseri iptidaî hukukta yegâne adlî şahsiyet, bir vücut kütle olarak zikredilir. "Cüzütam fert değil fakat akrabalıktır. Fert akrabalığın sadece bir parçasıdır." Mr. Sidney Harland'ın sözleri, bunlardır. Eğer biz, sosyal hayatın içinde akrabalık zümresinin — totemik klan, fratri, moiety, yahut sınıf — tanzim adilmiş zümreye karşı müteakabillik rolü oynadığı bir kısmı nazara alırsak muhakkak ki, bu fikir doğrudur. Fakat Klan'ın içindeki tam vahdetten bahsedilemez. Burada bize bir zümre insiyakı, değilse bile, hâkim bir zümre hissi meselenin sureti hallini veriyor ki, bu bilhassa bizim şimdi ilgili olduğumuz, ve "Melanezleri harekete getiren bir zümre hissinin hâkim olduğu, bir halk" (Rivers) la meskûn olan kısımda çok görülür. Bunun tamamen yanlış bir fikir olduğunu biliyoruz. En yakın karabet zümrelerinde bile rekabetler, ihtilâflar, en keskin egoismler canlanır ve bütün akrabalık münasebetlerine hâkim olur. Bu noktaya gene dönmeliyim, çünkü son zamanlarda Dr. Rivers tarafından canlandırılan, ve bundan dolayı umumî kanaatte revaç bulması tehlikesi olan akrabalık komünizmini, doğrudan doğruya nesilden gel-

(2) Şimdiki noktai nazardan değilse bile, bu mevzuları daha teferruataile tetkik den bazı başka neşriyatımı burada yine işaret edelim. "Psyche" de intişar eden üç makaleye bak. ("the psychology of sex in Primitive society") Teşrinievvel 1923; ("Psycho-analysis and anthropology") Nisan 1924; ("Complex Myth in Mother-Right") Kânunusani 1925; bütün bunların içinde cinsî hayatın muhtelif tarafları, karabet ve akrabalığın esas fikir ve âdetleri izah edilmiştir. So niki makale bu eserimle beraber çıkacak olan "Sex and Repression in Savage Society" 1926 intişar edecektir.

me zümre içerisindeki tam tesanüd üsturesini nihayet daha çok ve kat'î misallerle ortadan kaldırmak lâzımdır.

Münakaşamızla ilgili olan bütün vakıa sırasını böylece gösterdikten, yerlilerin bütün kültüründe ve kabilevî teşkilâtında hakika-ten kanunun hâkim olduğunu izah ettikten sonra, hatimemizi daha insicamlı bir şekilde tertip ebelim

X

ÂDET KAİDELERİNİN TARİFİ VE TASNİFİ

Birinci kısmın başında kanuna otomatik itaati iptidâî insana atfeden carî bazı mütalealar zikredilmişti. Şimdi, bu faraziye ile ilgili daha bir takım hususî faraziyeler vardır ki, antropolojide umumiyetle carî olmalarına rağmen iptidâî hukuku tetkikte fevkalâde tehlikelidirler .

İlk önce, eğer vahşinin âdet kaidelerine itaatı olanları kıramaması iktidarsılığından ileri geliyorsa o zaman kanunun hiç bir tarifi verilemez; kanun, ahlâk, terbiye ve başka teamüllerin kaideleri arasında bir tefrik te yapılamaz. Ahlâk kaidelerini ancak onları tatbik eden saikler ve müeyyidelere müracaatla tasnif edebiliriz. Öyle ise âdetlere otomati kbir itaatı kabul etmekle ilmin ilk vazifesi olan vakıalara nizam ve tasnif vermek teşebbüsünden antropoloji vazgeçmek mecburiyetindedir .

Evvelce de gördük ki Mr. Sidney Hartland bütün san'at, tıp, sosyal organizasyon, sanayi v.s. nin kaidelerinin bütün vahşi cemi-yetlerde yerlinin hem kendi anlayışında hem de sosyal hayatın realitesi içine karışmış farzettığını gördük. O görüşlerini muhtelif vaziyetlerde ısrarla beyan eder: "... Vahşinin, benzeyişleri idrâki, bizimkinden farklıdır. Bizim hiç bir noktası diğerinin aynı olmadığını gördüğümüz obje'ler arasında o benzeyişler görür." (Sahife: 139). "Vahşi için.. bir kabilenin siyaseti tek ve bölünmez... Onlar (vahşiler)... ayinsel, (ritiual) ahlâkî, ziraî, ve tıbbî mefhu-ları bizim kat'î olarak hukukî müruru zamandan anladıklarımızla birleştiren bir mecelleyi (code) Allah namına neşretmekte, onlar (vahşiler) garip yahut kaba bir şey görmezler.. Biz dini sihirden ve sihiri tıbdan ayırabiliriz; bu komünün âzaları böyle bir tefrik yapamazlar." (213, 214).

Bütün bununla Mr. Sidney Hartland "iptidaî'nin mantıktan önceki zihniyeti" vahşinin bulanık kategorileri" ve ilk kültürün umumî şekilsizliği hakkındaki carî nazariyeleri vazîh ve mütevazî bir surette ifade ediyor. Maamafih bu nazariyeler meselenin ancak bir tarafını aydınlatır, hakikatin sadece yarısını ifade eder. Kanuna gelince, burada zikredilen nazariyeler doğru değildir. Vahşilerin bir takım mecburî kaideleri vardır ki, bunlar, ne sırî bir vasfı haizdir, ne "Allah namına" ortaya atılmış, ne de herhangi bir tabiat üstü müeyyede ile infaz edilmiştir; fakat bunlar doğrudan doğruya sırf sosyal bir muteber kuvvetle temin edilmişlerdir.

Eğer biz kaidelerin itibarların (convention) ve tavır örneklerinin yekûnunu âdetin heyeti mecmuası olarak kabul edersek, hiç şüphesizdir ki, yerli bunların hepsine derin bir hürmet hisseder, başkalarının kabul ettiklerini ve yaptıklarını o da yapmağa temayül eder, ve eğer arzuları ve menfaatleri onu başka istikametlerde sürüklemese, o, âdetin isteklerini takip etmeği başka yollardan gitmeğe tercih edecektir. İtiyad kuvveti, an'anevî emirden korku ve ona hissî bağlılık, efkârı umumiyeyi tatmin arzusu, hepsi birleşerek âdeta kendisi için itaat edilmeğe sevkeder. Bu hususta, "vahşiler" hudutları tahdit edilmiş kendi kendisine kâfi (self contained) herhangi bir kömünün âzalarından ayrılmazlar, bu, ister bir şarkî Avrupalı 'ghetto', bir Oxford koleji, yahut da bir Fundamentalist Orta Garp kömünü olsun. Fakat an'ane aşkı, muvafakat ve âdet tesirinin âlimlerin, vahşilerin, köylülerin, yahut Junker'lerin (1) arasında kaidelere itaat için kısmen rolü olur.

Mevzuumuzu bir kere daha vahşiler meselesi üzerine tahdit edersek, Trobriandlıların arasında zanaatkârın âletini nasıl kullanacağını öğreten bir sürü an'anevî kaideler görürüz. Bu kaidelere âtil ve tenkitsiz itaat umumiyetle, "vahşilerin muvafakati" diyeceğimiz vasıftan dolaydır. Fakat esasta bu kaideler sayılır, çünkü onların amelî kolaylıklarını akıl anlar ve tecrübe gösterir. Gene arkadaşlarıyla, akrabalarıyla, büyükleriyle, eşleriyle v.s. ahablıkta nasıl hareket edeceğine dair emirlere de itaat edilir, çünkü bunlardan herhangi bir surette ayrılman bir adamın başkaları nazarında gülünç düşmesine, kaba, içtimaî bakımdan tuhaf görülmesine sebep olur. Melanezyada çok inkişaf etmiş ve kat'iyetle tutulan iyi terbiye kaideleri bunlardır. Oyunlarda, spor

(1) M. N.: Genç bir Alman asilzadesi.

hareketlerinde, eğlencelerde ve ziyafetlerde nasıl hareket edileceğini tesbit eden daha başka kaideler de vardır ki, bu kaideler eğlence veya meşguliyetlerin ruhu ve cevheridir, bunlara itaat edilir çünkü “oyun oyanamada” yani eğer bu oyun cidden bir oyunsa - muvaffakiyetsizliğin onu bozduğu his ve zannedilir. Dikkat edilmiştir ki, bütün bunlarda temayül yahut şahsî menfaatin yahut hattâ ataletin zihnî kuvvetleri yoktur, bunlar zaten herhangi bir kaideye zıt gidecek ve onun ifasını bir yük yapacaktır. Kaidelere riayet etmek kadar etmemek te kolaydır, ve bir kere eğlenceli yahut zevkli meşguliyetlere giriştiniz mi, bu ister san’at, terbiye veya oyun olsun, bunun eğer bütün kaidelerine itaat ederseniz ancak o zaman ondan hakikaten zevk duyarsınız.

Mukaddes ve mühim olan şeylere taallûk eden normlar da vardır, sihrî âyinlerin, cenaze merasimi ve ona benzer şeylerin kaideleri gibi. Bunlara, ilkönce tabiat-üstü müeyyedeler ve mukaddes meselelerle karışmamalı hissile müzaheret edilir. Aynı derecede kudretli bir ahlâkî duyguyla da evin fertlerine ve içtimaî kanunun (code) tatbikatına tâbi olur; kuvvetli arkadaşlık duyduğu, sadakat ve hulûs hissettiği kimselere karşı da hareket tarzını muhafaza eder.

Böylece tetkikimde dikkatin, tabiatile esasta kanunî mekanizma üzerine temerküz ettirilmiş olmasına rağmen, bütün içtimaî kaidelerin kanunî olduğunu isbat etmek istemiyorum; fakat tam tersine olarak kanun kaidelerinin âdet mecmuası içinde kat’î bir kategori teşkil ettiğini göstermek istiyorum.

XI

KANUNUN ANTROPOLOJİK BİR TARİFİ

Kanun kaideleri diğer kaidelerden, bir şahsın mükelleflikleri ve başkasının hak talebi olarak duyulması ile ayrılır. Bunlar sadece psikolojik bir saikten dolayı değil, fakat bildiğimiz gibi, karşılıklı tâbiliğe dayanan kat’î bir sosyal muteber kuvvet mekanizması tarafından tasvip olunuyor. Umumî kontrol ve tenkidi istilzam eden ekseri muamelelerin yapıldığı merasim usulü onların muteber kuvvetlerini büsbütün arttırır.

Bundan dolayı, nihayet, “zümre hissi” yahut “maşerî mes’uliyet” in âdetlere bağlılığını temin eden ve onları muteber yahut kanunî kılan yegâne ve hattâ başlıca kuvvet olduğu nazariyesini atabili-

riz. Cemaat ruhu, tesanüd, kendi komünü veya klanından mağrur olmak hiç şüphesiz Melanezyalılarda mevcuttur. Bunlarsız, yüksek veya aşağı hiç bir kültürde içtimâî nizam temin olunamaz. Bu hasbî gayri şahsî, hudutsuz zümre sadakatini iptidâî kültürün bütün içtimâî nizamının temel taşı yapmak isteyen Rivers, Sidney Hartland, Durkheim, ve diğerlerinin mübalagalı nazariyelerine karşı sadece ihtiyatkâr olmak isterim. Vahşi, ne fazlasile "kollektivist" ne de imtizaç edemiyen bir individualist'tir. O, her insanda olduğu gibi ikisinin bir halitasıdır. Burada verilen izahlardan anlaşılır ki, iptidâî kanun münhasıran yahut hattâ kâmilten ne menfi ihtarlardan müteşekkildir; ne de bütün vahşi kanunları ceza kanunlarıdır. Bununla beraber umumiyetle cürüm ve cezayı anlatmakla vahşi komününe ait olan hukuk mevzuunun bittiği zannedilir. Filhakika otomatik itaat dogm'u (Ns), yani âdet kaidelerinin mutlak sertliği, iptidâî kömünlerde ceza kanununun fazla baskılı olmasını ve buna mukabil medenî kanunun sayılmamasını istilzam ettirir. Mutlak surette sert kaideler hayata tatbik edilemez yahut kullanılmazlar, onları icraya lüzum yoktur, fakat onlar bozulabilirler. İptidâî kanun üstünlüğüne (Super-legality) inananlar bile bu kadarını itiraf etmeğe mecburdurlar. Binaenaleyh iptidâî kanunlarda tetkik edilecek yegâne hukukî (legal) mesele cürümdür; vahşiler arasında ne medenî kanun, ne de antropolojinin çözeceği medenî hukuk vardır. Bu nazariye Sir Henry Maine'den son zamanlarda Prof. Hobhouse, Dr. Lowie, ve Mr. Sidney Hartland'a kadar mukayeseli kanun tetkikine hâkim oldu. Böylece Mr. Hartland'ın kitabında iptidâî cemiyetlerde, "kanunların nüvesi bir seri tabu'lardır" diye okuyoruz (Primitive law, sahife 214). Ve gene, "tabiat üstü cezaya umumî itikad, ve birinin arkadaş muhabbetinin bitmesi bir *korku havası* çıkarır ki, kabilevî âdetlerin kırılmamasına kâfidir..." (Sahife 8- İtalikler benimdir.) Bu biçim "korku havası" yoktur, ancak, belki bazı pek istisnâî ve mukaddes âyin ve din kaideleri olabilir, diğer taraftan kabilevî âdetlerin bozulmamasını temin eden hususî bir mekanizmadır ki, onun tetkiki iptidâî hukukun asıl sahasını teşkil ediyor.

Gene, bütün bunlarda Mr. Hartland yalnız değildir. Steinmetz iptidâî ceza hakkındaki salâhiyetli tahlilinde, hukukun başlangıçta cezaî vasfının mihanikî, sert ve hemen hemen iradesiz ve düşünce-siz cezalandırma olduğu ve onların dinî temeli üzerinde ısrar ediyor. Onun nazariyesini büyük Fransız sosyologları Durkheim ve

Mauss tasvip ediyor, ve bir nokta ilâve ediyorlar: Mes'uliyet, intikam, hattâ bütün kanunî tepkiler ferdin değil fakat zümrenin psikolojisi üzerine kurulmuştur (1). Hattâ Prof. Hobhouse ve Dr. Lowie gibi dikkatli ve malûmatlı sosyologların bile — ikincisi vahşileri çok yakından tanır — başka bakımlardan iptidâî cemiyetlerdeki adalet meselesine dair fevkalâde fasıllarında bu umumî yanlış hükmü (Prejudice) takip ettikleri görülür.

Kendi sahamızda şimdiye kadar sadece müsbet emirlere rastladık, bunları bozmak mahkûm ediyor fakat cezalandırmıyor, ve bunların mekanizmasını hiç bir cebrî metodla *medenî* kanunu *ceza* kanunundan ayıran noktaya getirmek kabil değildir. Eğer bizim bu makalelerde anlattığımız kaidelere modern ve bundan dolayı da yakıksız bir isim vermemiz icap ederse, onlara Trobriand Adalarının "medenî kanunu mecmuası" denmesi lâzımdır.

Demek, kabile hayatının bütün safhalarını idare eden müsbet kanun, "Medenî kanun" bir muteber mükelleflikler mecmuasından müteşekkil olan, birinin hakkı diğerinin vazifesi olarak kabul edilen cemiyetlerinin bünyesinde mevcut olup nev'î bir mütekabillik ve (Publicity) mekanizması tarafından mer'î tutulur. Bu medenî kanun kaideleri elâstikîdir. ve bir dereceye kadar genişleme kabiliyeti vardır. Onlar sadece muvaffakiyetsizliklere mahkûm etmezler, fakat işlerini fazlasile yapanları da mükâfatlandırır. Onların müeyyidesi, yerlilerin aklî idrâklerinin bir sürü hırsıcah, tefahür (Vanity) gurur, gösterişle kendini yükseltmek arzusu; bununla beraber bağlılık, dostluk, hulûs ve akrabalara sadakat gibi içtimâî ve şahsî hislerle karışmasıdır.

Araştırma yaptığımız Melanezyanın bir parçasında izah ve tarif ettiğimiz "kanun", "meşru hâdisat"ın herhangi başka müstakil müesseselerde aynı olmadığını ilâve etmek hemen lüzumsuzdur. Kanun onların herhangi müstakil kendikendine kâfi sosyal teşkilâtını değil fakat daha ziyade onların kabile kayatının bir vechesini bünyelerinin bir cephesini gösterir. Kanun, tecavüzleri evvelden gören ve onların mümkün şekillerini tarif ederek lüzumlu mania ve çarelerini bilen, bir hususî hükümler sisteminde mevcut değildir.

(1) Steinmetz, "Ethnologische Studien Zur ersten Entwicklung der Strafe. 1894; Durheim "L'année sociologique" I. sahife 353: Mauss de l'Histoire des Religions.' "

Kanun mükellefiyetler mecmuasının nev'i bir neticesidir ki, bu yerliye mes'uliyetlerini ileride ıztırap duymaksızın sevmeyi imkânsız kılar.

XII

NEV'İ KANUNİ TEŞKİLÂT

Arada sırada vukubulan nadir kavgalar bir umumî münazaa (*yakala*) şeklini alır, burada arkadaşları ve akrabaları tarafından yardım görerek birbirleriyle söyleşirler. İthamlar ve mukabil ithamlarla birbirine hücum ederler. Bu biçim davalar ahalinin hislerini ve efkârı umumiyeyi göstermeye yaradığından böylece münakaşanın halledilmesine yardım olabilir. Bazı zamanlarda sadece davacıları haşınleştirdiği görülür. Hiç bir zaman üçüncü bir şahıs tarafından herhangi kat'i bir hüküm verilemez, ve nadir olarak orada ve o zaman anlaşma olur. *Yakala* demk hususî bir kanunî tertib (arrangement) şeklidir, fakat ehemmiyeti az ve kanunî tazyiki tamamen kendisile hakikatte alâkalı değildir.

Başka bir nevi kanun mekanizması da burada zikredilebilir. Bunlardan biri *Kaytapahu*'dur, eşyayı lânetlerle, sihrî şekilde muhafaza edişten ibarettir. Bir adamın iki uzak yerde kakao ve "*areca*" (hurma) ağaçları olur da ikisini gözetlemek imkânsızsa, o, ağaçların gövdesine bir yaprak bağlar, bu bir efsun söylediğine işaret eder ki, hırsızın üzerine otomatik surette ıztırap yağdıracaktır. Kanunî veçhesi olan diğer bir müessese de *kaytubutabu*'dur. Umumiyetle yakında olacak bir ziyafeti göz önüne alarak bir komünün bütün Hindis'an cevizi ağaçlarının yetiştirme kuvvetini temin etmek için yapılan sihirdir. Böyle bir sihir kat'i surette cevizleri toplamağı, hattâ istihsalden sonra bile içinden almağı meneder. Buna benzer bir müessese de *Gwara*'dır. (1). Yelkenin bir kısmına bir direk yerleştirilir, ve bu *Kula*'da merasimli şekilde mübadele edilen kıymetli eşyaların (objects) harice gitmesine tabu koyar; bununla beraber aksine olarak ta onların istihsalini teşçi(encourege)eder. Bu, varidata herhangi bir surette müdahale etmeden bütün tediyatı

(1) Bunu "Argonauts of the Westorn Pacific" deki izahatla mukayese edin (İndex'te Gwara'ya bak.) Aynı zamanda Prof. Seligman'ın "Melanesians" eserindeki izahlarına; ve muharririn "The Native of Mailu" (Trans R. Soc. of S. Australia, cilt 39) daki Garbî Popou - Melanezyalıları arasında, "Gola" veya "Gora" ile karşılaştı.

durduran bir nevi moratorium'dur ki, aynı zamanda büyük merasimli tevziattan evvel kıymetli eşyaların birikmesini hedef edinir. Diğer mühim bir kanunî şekil de, bir nevi merasimli mukavele olan Kayasa'dır (2). Burada bir tetkik heyeti reisi, bir ziyafetin efendisi, yahut bir sanayi teşebbüsünün müteşebbisi büyük merasimli dağıtmalar yapar. Buna iştirâk edip kârından istifade edenler bu reisin teşebbüsünde sonuna kadar yardım mükelleflîği altına girerler.

Bütün bu müesseseler, *Kayasa*, *Kaytapaku*, ve *Kaytubutabu* hususî muteber bağları icap ettirir. Fakat bunlar bile tamamen kanunî değildir. Kanun mevzuunu bu gibi, her biri muayyen bir gayeye hizmet edip gayet tarafgir bir fonksiyon temin eden bazı tertiplerin hasit tadadı ile tetkik etmek büyük bir hata olur. Kanunun asıl sahası içtimaî mekanizma içerisinde, bu her reel mükellefiyetin arkasında bulunur ve onların âdetlerinin büyük bir kısmını kaplar,, fakat bildiğimiz gibi, hiç bir suretle hepsini değil.

XIII

NETİCE VE TAHMİN

Burada ben yalnız Melanezyanın bir mıntakası ile alâkadar oldum, ve tabiatile varılan neticelerin mahdut bir sahası vardır. Bununla beraber bu neticeler yeni bir metod ve yeni bir zaviyeden görülmüş vâkıalar üzerine dayanır. Bundan dolayı, başka müşahitleri dünyanın diğer birçok kısımlarında aynı tetkik usulünü kullanmağa teşvik te edebilir.

Bu mevzuun üzerinde cereyan eden nazariyeler ile burada gösterilen hakikatler arasındaki tezaatları toplıyalım. Modern Antropolojik hukukta umumiyetle kabul ediliyor ki bütün âdetlere otomatik ve kat'î itaat sırf atalettendir. Vahşi cemiyetlerde medenî kanun veya onun mukabilleri yoktur. Âdete arasıra karşı gelenler yegâne ilgili vakıalardır, bunlar da cürümlerdir. Meşhut cürümleri cezalandırmadan maada iptidaî ahlâk kaidelerini infaz eden bir mekanizma yoktur. Modern antropoloji ,bundan dolayı, iptidaî insanı bir sınıf âdete doğrudan doğruya sosyolojik sebeplerden dolayı itaat ettiren sosyal tertibatı yahut herhangi psikolojik saikleri tanımıyor, hattâ mevcudiyetlerini reddediyor. Mr. Hartland ve diğer

(2) "Argonauts" Bk. Index "*Kayasa*".

salâhiyetli zatlara göre vahşilerdeki hukukun asıl unsurları, dinî müeyyedeler, tabiat üstü mahkûmiyetler, zümre mes'uliyetleri ve tesanüdü, tabu ve sihirdir.

Zaten evvelce işaret etmiş olduğum bu münakaşalar ya doğrudan doğruya yanlış yahut kısmen doğrudur, yahut ta, bunların yerli hayatının reatilesini yanlış bir perspektife koydukları söylenebilir. Münakaşasız şu söylenebilir ki, hiç bir insan ne kadar "vahşi" veya "iptidai" de olsa *gayri ihtiyarî* olarak kendi insiyaklarına karşı hareket etmez, veya *düşünmeden*, hile ile kaçamak yapabileceği yahut istiyerek muhalefet edebileceği bir kaideye itaat etmez; veyahut da *ihtiyarî* (tav'î) olarak bütün kendi iştaha ve temayüllerine zıt bir şekilde hareket etmez. Kanunun esas fonksiyonu bazı tabîî temayülleri kösteklemek, beşerî insiyakları bastırmak veya kontrol etmek, ve tav'î olmayan mecburî bir terbiye tahmil etmektir. Yahut başka ifade ile, müşterek gaye için karşılıklı fedakârlık ve feragatler üzerine konulan bir kooperasyon tipini temin etmektir. Fitrî, ihtiyarî mevhibeden ayrı yeni bir kuvvetin bu işi yapabilmesi için mevcut olması lâzımdır.

İptidai kanun vakıalarını hakikatte olduğu gibi göstermek için biz müşahhas bir hâdise hakkında müsbet izahat verdik, ve iptidai kanunî kaidelerin mecburî mahiyetinin mevcut olduğunu izah ettik.

Burada tetkik edilen mıntaka halkının hiç şüphesiz kabile âdet ve an'anelerine çok büyük hürmeti vardır. İlk başta eski telâkkilere bu kadar mutavaat edilebilir. Kabilesinin ehemmiyetli ve ya ehemmiyetsiz, hoş veya sıkıcı, ahlâkî yahut faydacı, bütün kaidelerine hürmetle bakar ve onların mecburî olduğunu hisseder. Fakat âdetlerin kuvveti, an'änenin parlaklığı eğer yalnız olsa idi, iştihalarının yahut şehvetinin tahrikine yahut şahsî menfaatlerinin emirlerine muhalefet etmeğe kâfi gelmiyecekti. An'ane müeyyidesi — vahşinin intibakcılığı ve muhafazakârlığı — ekseriyetle yalnız âdetleri ve âdet olmuş teamülleri, günlük hayatın ve kooperasyonun mekanizmasını tesis ve nizamlı hareketleri idare için bazı kaidelere lüzum gösteren ,fakat şahsî menfaat veya atalet teca-vüze veya nahoş hareket doğurmaya ,yahut da fitrî temayüllere engel olmağa hiç te ihtiyacı olmıyan her hâdisedeki hususî ve umumî tavırları infaz halindedir.

Sadece an'aneye dayanmayıp kendi hususî müeyyidesi olan başka kaideler, emirler vardır. Melanezyanın yukarıda anlatılan

kısımındaki yerlilerin, meselâ, bilhassa gömme ve matemde gayet muayyen tipte dinî âyinlere tevafuk etmeleri lâzımdır. Gene akrabalar arasında hareket tarzlarına ait emirler vardır. Nihayet bütün komünün hiddetinin veya nefretinin aksülâmellerinden gelen kabilevî ceza müeyyidesi de vardır. Bu müeyyide sayesinde bir Melanezya komününde insan hayatı, malı ve en sonuncusu fakat en ehemmiyetsizi olmayan, şahsî şerefle beraber onların kabilevî teşekküllerinde mühim rol oynayan reislik, “exogamy”, mevki, ve izdivaçta korunur.

Şimdi saydığımız her sınıf kaide diğerlerinden müeyyidelerile ve kabilenin sosyal organizasyon ve kültürüne olan münasebetile ayrılır. Bunlar, çoktandır duyduğumuz kabile teamül veya âdetinin şekilsiz mecmuasını teşkil edemezler. Son kategoriler, hayatı, malı, ve şahsiyeti muhafaza eden esas kaideler bir sınıf teşkil eder ki bu “ceza kanunu” adını alabilir. Çok defa antropologlar tarafından haddinden fazla üzerinde durulmuş ve hatalı olarak “hükûmet” ve “merkezî hükûmet” problemi ile karıştırılmış ve diğer kanunî kaidelerle asıl rabitasından daima ayrılmıştır. Çünkü — ve burada nihayet en mühim noktaya geliyoruz — kabile hayatının veçhelerini kontrol akraba, klandaş ve aynı kableden olan adamlar arasındaki şahsî münasebetleri tanzim, iktisadî münasebetleri, hâkimiyet ve sihrî icrayı, zevç ve zevce ve onların mütenazır ailelerinin durumunu tesbit eden bir sınıf muteber kaide vardır. Bunlar Melanezya komününün kaideleridir ki, bizim “medenî kanun” umuza tekabül eder.

Bu kaidelerin dinî müeyyidesi, yoktur. Bu kaideleri muteber kılan kuvvetleri biz ortaya koyacağız ve onların basit olmadığını fakat vuzuhla tarif edilebileceğini, bir kelime veya bir mefhumla anlatılamamasına rağmen çok reel olduklarını göreceğiz. Melanezya medenî kanununun asıl muteber kuvvetleri, hakikatte karşılıklı işler zinciri halinde tanzim olunan, uzun devirler kaplayan bir alışveriş, menfaat ve faaliyette geniş cepheler teşkil eden, mükellefiyetlerin bağlanmasında bulunabilir. Buna kanunî mükellefiyetlerin ekseri ifa edildiği gösterişli ve merasimli usulün nasıl yapılacağı da ilâve edilmiştir. Böylece bu kaidelerin muteber kuvveti, mecburî aksiyonların çerçevesi olduğu hususî bir sosyal mekanizma ile harekete gelen, şahsî menfaatin, hırsıcahın ve tefahürün tabîî zihnî seyrinden ileri gelir. (1)

(1) Kitabın ikinci kısmını ikinci sayıda neşredeceğiz.